

УДК 94(560)“1914”

П. Усенко, канд. іст. наук
Інститут історії України НАН України, Київ**ПЕРШІ ПОСТРІЛИ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ВЕЛИКІЙ ВІЙНІ (1914 Р.)**

У контексті морських акцій розвідкою висвітлено обставини атаки турецьких есмінців проти одеського порту 16 (29) жовтня 1914 р.

Ключові слова: Османська імперія, Україна, Одеса, I світова війна.

"16(29).X.1914 у війну на стороні нім[ецько]-австр[ійського] блоку вступила Туреччина. Це призвело до утворення нових фронтів П[ершої] с[вітової] в[ійни]: Кавказького, Месопотамського та Палестини-Сирійського", – такі конденсовані фрази В.Я.Тарасенка [6, с. 359] етапно сусідили з "білою плямою", виниклою в українській історіографії навколо вказаної віхи. Знаменно, що "Українська радянська енциклопедія" потім обмежилась єдиним стислим реченням "29.X.1914 у війну на боці Німеччини вступила Османська імперія" [7, с. 283]. Між тим згадана епохальна колізія потребує ширшого осмислення та поглибленої інтерпретації з огляду на невгасну актуальність пильної уваги до вузлових проблем дослідження вітчизняної минувшини в міжнародних відносинах. Важливим у цьому аспекті є засадниче відтворення хроніки екстраординарних перипетій, прикметно пов'язаних із "Чорноморською Пальмірою".

Ще на початку Першої світової війни за таємною угодою з Оттоманською Портою (яка публічно декларувала нейтралітет) німецька середземноморська дивізія під орудою контр-адмірала Сушона терміново зманеврувала з Італії до Стамбула (Константинополя): лінійний крейсер "Goeben" і легкий крейсер "Breslau", унікально проскочивши англо-французькі перепони, дісталися Дарданелл, після чого були фіктивно продані султану Мегмеду V з перейменуванням на "Jawuz Sultan Selim" і "Midilli". Їхні щогли, відповідно до стратегії регіональних конфліктних вибухів задля детонації глобально-ескалаційних струсів, 3(16) серпня 1914 р. оздобилися прапорами з півмісяцем [1, с. 329]. Сушон (Сушон-паша), обійнявши провід над усіма турецькими ВМС, 12(25) жовтня удостоївся мандата вчиняти оперативні акції на власний вибір "за найвищою султановою волею". Відтак через дві доби бойова група, котру склали "Jawuz Sultan Selim", мінний загородник (мінзаг) "Nilufer" та есмінці "Samsun" і "Taschos", взяла курс на Севастополь, крейсер "Hamidieh" припустив на Феодосію, "Midilli" та торпедний човен "Berk-i-Satvet" націлилися на Керченську протоку й Новоросійськ, а есмінець "Gairet-i-Vataniye" та "Muavenet-i-Millije" із мінзагом "Samsun" – на Одесу. Попутно всіх їх квапив провокативний наказ османського військового міністра Енвер-паші: "Знайдіть російський флот і без оголошення війни атакуйте його..." [2, с. 49-54].

Російська агентура і спостережники з цивільних рейсів без зволікань розсекретили просування вірогідних агресорів [9, с. 13-14], але командувач Чорноморського флоту адмірал Ебергард твердо дотримувався петербурзьких інструкцій запобігати дочасним сутичкам із формально позаблоковою країною-сусідкою. Схоже, сенс демонстрованого ним феномену вичікування коринився у підспудному бажанні сповна використати перспективні шанси довгожданої звिताжної боротьби за Константинополь як уселенський символ православної великодержавності і в комплексі – за вабливі для експансії "чорноморські протоки". В уряді тоді домінувала надія на евентуальне втілення сакраментальної директиви: "Сам по собі вихід "Гебена" в Чорне море не означає розриву, й заходи проти нього тепер слухні лише за цілковитої

впевненості в успіхові. З загальної політичної точки зору, яку поділяють Франція і Англія, вельми важливо, щоби війну з Туреччиною, коли б вона зробилася невідворотною, викликала сама Туреччина" [8, с. 33].

Найспритніше задираки примчали під Одесу – оригінальний фасад півдня Російської імперії, промислове осердя і курортну перлину з рекордними параметрами товарообігу, пункт дислокації спеціального загону канонерських човнів "Донец" і "Кубанец", а також мінзага "Бештау". Добре поінформований командувач флотилії диверсійних кораблів корветен-капітан Мадлунг спрямував свої есмінці аж до гавані. О 3 годині 25 хвилин 16(29) жовтня "Донец" нарешті стривожився, проте від першого торпедного випалу 450-міліметрового мінного апарату "Gairet-i-Vataniye" стрімко пішов на дно. Із його 136-особової залоги загинули дванадцять моряків, чотирнадцять зазнали поранень [3, с. 57-62]. Підручною шлюпкою трічі до кривавого епіцентру погрому геройські метнувся охоронець Добровільного флоту Бережний, врятувавши вісімнадцятьох постраждалих [5, с. 110].

Капітан-лейтенант Фірле, який серед непроханих візитерів командував напівфлотилією, для "Muavenet-i-Millije" вибрав мішенню "Кубанец" (там ворожим пострілом ураз заклонило обернуту на нападників 152-міліметрову гармату і двоє з обслуги покалічилися), але черговий торпедний пуск спинило випадкове зіткнення з портовим катером. Після ковзного тарану приглушивши гранатами тих, на кого натрапили (одного катерника вбили, двох поранили), й потопивши вугільну баржу об'єкт "Бештау", де запропали двоє і були зранені троє, німецько-турецькі екіпажі повели артилерійський вогонь по Пересипу та Нафтогавані, повлучали в наливний резервуар, трамвайну станцію, цукроварню, портове майно, пароплави "Витязь", "Вампоа", "Португаль", "Ок-сус", що спричинило подальші пошкодження об'єктів акваторії та міста, примножило людські жертви [3, с. 57-62]. Окремо, на виконання суміжного розпорядження, 28 мін неподалік занурив мінзаг "Samsun" [2, с. 57-58].

Уже коли "Gairet-i-Vataniye" та "Muavenet-i-Millije" практично безкарно злавівували Одеською затокою (тільки навздогін їм трохи подошкуляла відлагоджена таки шестидюймовка канонерки), ранкові турботи вимушеного сприйняття разючих ударів навали, масштабно роздмуханої зайдами з Босфору, огорнули Севастополь, Феодосію, Новоросійськ, потерпілі судна поблизу цих баз і Керчі [1, с. 337-338]. "На мою думку, війна з Туреччиною фактично почалася..." – резюмував цар Микола II [8, с. 54] і 20 жовтня (2 листопада) видав стосовно втіяної звади маніфест, характерно зацентрувавши "історичні завдання на берегах Чорного моря" [4, с. 1].

Список використаних джерел

1. Гречанюк Н.М., Ляхович А.А., Шломин В.С. Действия русского флота на Черном море (1914 – 1917) // Флот в первой мировой войне. – Т. 1. – Москва, 1964.
2. Лорей Г. Операции германо-турецких сил в 1914-1918 гг. – Москва, 1934.
3. Новиков Н.В. Операции на Черном море и совместные действия армии и флота на побережье Лазистана. – Ленинград, 1927.
4. Официальный отдел // Морской сборник. – 1914. – № 11.
5. Под флагом Родины. – Одесса, 1967.

6. Тарасенко В.Я. Перша світова війна 1914-18 // Радянська енциклопедія історії України. – Т. 3. – К., 1971.

7. Тарасенко В.Я. Перша світова війна // Українська радянська енциклопедія. – Т. 8. – К., 1982.

8. Царская Россия в мировой войне. – Т. 1. – Ленинград, 1925.

9. Щеглов А.Н. Причина легкомыслия и неудач // Часовой. – 1930. – № 35.

Надійшла до редколегії 29.01.13

П. Усенко, канд. ист. наук

Институт истории Украины НАН Украины, Киев

ПЕРВЫЕ ВЫСТРЕЛЫ ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИИ В ВЕЛИКОЙ ВОЙНЕ (1914 Г.)

В контексте морских акций исследованием освещены обстоятельства атаки, предпринятой турецкими эсминцами против одесского порта 16 (29) октября 1914 г.

Ключевые слова: Османская империя, Украина, Одесса, I мировая война.

P. Usenko, Ph.D (History)

Institute of History of Ukraine, Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

THE OPENING OF FIRE FROM THE OTTOMAN EMPIRE IN THE GREAT WAR (1914)

In the context of naval actions this research considered conditions of the attack from Turkish destroyers against Odessa port at 1914, October 16(29).

Key words: Ottoman Empire, Ukraine, Odessa, First World War.

УДК 378.046(470+571)

Є. Хан, асп.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПЕРЕХІД РОСІЙСЬКИХ ВНЗ НА ДВОСТУПЕНЕВУ СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (БАКАЛАВР-МАГІСТР) В РАМКАХ УЧАСТІ В БОЛОНЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглянуто основні етапи переходу російських вищих навчальних закладів на багатоступеневу систему у вищій освіті. Охарактеризовано законодавчу та нормативно-правову базу переходу російських ВНЗ на багатоступеневу систему вищої освіти.

Ключові слова: Росія, Болонський процес, вища освіта.

Російська Федерація підписала Болонську декларацію [1] у вересні 2003 року, приєднавшись до Болонського процесу та взявши на себе зобов'язання перейти на європейські стандарти у сфері вищої освіти. За наказом Міністерства освіти і науки від 25 жовтня 2004 року в Росії було створено групу по запровадженню Болонських принципів у російських ВНЗ, яка мала координувати діяльність федеральних органів управління вищою професійною освітою по розвитку Болонського процесу [2]. В грудні 2004 року були розроблені та затверджені урядом "Пріоритетні напрямки розвитку освітньої системи РФ". Весною 2005 року урядом РФ був затверджений "Комплекс заходів з реалізації пріоритетних напрямків розвитку освітніх систем Російської Федерації на період до 2010 року", що передбачав перехід на освітні програми "болонського" зразка. Постановою уряду РФ від 23 грудня 2005 р. за № 83 була затверджена "Федеральна цільова программа розвитку освіти на 2006–2010 роки", в якій визначався порядок проведення і фінансування заходів по реформуванню російської освітньої системи. 24 жовтня 2007 року президент Росії В.В. Путін підписав федеральний закон: "Про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації (Встановлення ступенів вищої професійної освіти)", згідно якого в системі російської вищої професійної освіти встановлювалось три основні ступені: бакалавр – дипломований спеціаліст – магістр. До 1 вересня 2009 року всі російські вищі навчальні заклади повинні були перейти на багатоступеневу систему у вищій професійній освіті [3].

Перехід на двоступеневу систему відбувався поступово. Специфіка російської системи вищої освіти полягала в тому, що на відміну від європейської двоступеневій системі "бакалавр – магістр" в Росії збереглась традиційна, багатоступенева система "бакалавр – спеціаліст – магістр". Але залишається ряд проблем, пов'язаних з переходом на двоступеневу систему бакалавр-магістр. Перш за все це недосконалість відповідної за-

конодавчої та нормативно-правової бази, на що постійно звертають увагу фахівці в галузі вищої освіти, науковці та професорсько-викладацьких склад провідних російських ВНЗ. По-друге, студенти, отримавши диплом бакалавра все ще сприймаються як фахівці з недостатнім рівнем освіти (вища незакінчена освіта) і тому їх неохоче сприймають на ринку праці. Також запровадження багатоступеневій системі у вищій освіті в різних російських ВНЗ відбувається нерівномірно. Складається тенденція до того, що провідні (в першу чергу столичні) ВНЗ досить вдало реалізують багатоступеневу систему, готуючи відповідні магістерські програми, про що свідчать дані статистики, на відміну від менш популярних ВНЗ, де запровадження багатоступеневій системі, в кращому разі, відбувається повільно. В таких ВНЗ як викладачі, так і студенти є мало інформованими та обізнаними як з багатоступеневій системою у вищій освіті, так і з основними принципами та положеннями Болонського процесу [4].

Таким чином, перехід на багатоступеневу систему вищої освіти був першим кроком Росії в реалізації принципів Болонського процесу. Як зазначали російські експерти, введення двоступеневій системі мало як свої позитивні, так і негативні сторони. До позитивних відносили можливість підвищення ефективності використання бюджетних коштів, залучення роботодавців до фінансування у підготовці кадрів, можливість продовжувати навчання в іншому ВНЗ (не тільки російському, а і європейському), можливість вирішення проблеми з надлишковими кадрами (спеціалістами, які перенасичують ринок праці). До негативів нової системи відносили можливість того, що вона призведе до руйнування традиційної (радянської) моделі вищої освіти, яка була досить ефективною та конкурентоспроможною в свій час. Російський ринок праці не був готовий на той час розглядати бакалаврів як людей із закінченою вищою освітою, тому могли виникнути проблеми з їх подальшим працевлаштуванням, а також було побоювання,